

ÜÇGEN BİR ALINLIK IŞIĞINDA SİNOP'UN ANTİK DÖNEM ATÖLYE İLİŞKİLERİ ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

THOUGHTS ON THE WORKSHOP CONNECTIONS OF ANCIENT SİNOP AS ILLUMINATED BY A TRIANGULAR PEDIMENT

Makale Bilgisi | Article Info

Başvuru: 20 Ocak 2024	Received: January 20, 2024
Hakem Değerlendirmesi: 22 Mart 2024	Peer Review: March 22, 2024
Kabul: 2 Nisan 2024	Accepted: April 2, 2024

DOI : 10.22520/tubaar.1423027

Nazlı YILDIRIM*

ÖZET

Bu çalışmada Sinop'ta modern bir konut inşaatının temel hafriyat çalışmaları sırasında bulunmuş olan üçgen bir alınlık incelenmiştir. Hem kullanılan mermeri hem de bezemeleri açısından Sinop'ta ele geçen en nitelikli eserlerden birini oluşturan bu eserin ayrıntılı tanımlamaları yapılmış ve üzerinde yer alan mimari bezemeler ışığında kent atölyesinin Antik Dönem'de faaliyet gösteren diğer atölyeler ile olası ilişkisi sorgulanmıştır. Eserin üzerinde yer alan bezemelerin Antik Dönem'de çoğunlukla tiyatro sahne binaları ya da nymphaion cephe mimarilerinde kullanılması, Sinop'ta Antik Dönem içerisinde önemli bir kamu yapısının; olasılıkla bir nymphaionun inşa edilmiş olabileceğine işaret etmektedir. Nitekim eserin ele geçtiği alanda nişlerle hareketlendirilmiş anıtsal bir podyumun yanı sıra kanalizasyon kanalı, künk ve rögar gibi, bir su sistemi ile bağlantılı çok sayıda mimari parçanın varlığı bu alanda bir nymphaionun olabileceği düşüncesini güçlendirmektedir. Eserin tipolojik ve stilistik detayları bu eserin yapının cephe mimarisinde kullanılmış, iki korinth sütunu tarafından taşınan bir niş alınlığına ait olabileceğine işaret etmektedir. Tarihsel süreç içerisinde ticari faaliyetleri ile Karadeniz'de güçlü ve zengin bir kent olan Sinop'un ekonomik gücüyle diğer kentlerden ayrılarak ön plana çıkmak ve imparatorların ilgisini ve beğenisini kazanabilmek amacıyla Anadolu'nun diğer güçlü kentleriyle paralel olarak özellikle MS 2. ve 3. yüzyıllar içerisinde görkemli inşaat programları gerçekleştirmiş olduğunu söylemek mümkündür. Bu amaçla kentin mimari heykeltıraşları anıtsal cephe konusunda dönemin en başarılı uygulayıcılarından olan Pamphyialı ustalar ile bağlantıya geçmiş olabilirler. Eserin sahip olduğu mimari bezemelerin stilistik ve tipolojik özellikleri de bu konuda önemli ip uçları sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Karadeniz, Sinop, Sinope, Alınlık, Mimari Bezeme, Pamphylia.

* Doç. Dr., Sinop Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Sinop, Türkiye
e-posta: nazliyildirim@sinop.edu.tr ORCID: 0000-0002-2924-5111

ABSTRACT

In this study, a triangular pediment found during the excavation of the foundation of a modern housing construction in Sinop is analyzed. Detailed descriptions of this pediment, which constitutes one of the most qualified artifacts found in Sinop in terms of both the marble used and the decorations, were made and the possible relationship of the city workshop with other workshops operating in the Ancient Period was questioned in the light of the architectural decorations on it. The fact that the decorations on the artifact were mostly used on theater stage buildings or nymphaion façade architectures in the Ancient Period indicates that an important public building; probably a nymphaion, may have been built in Sinop. As a matter of fact, the presence of a monumental podium with niches in the area where the artifact was recovered, as well as numerous architectural fragments related to a water system such as sewerage canals, funnels and manholes strengthens the idea that a nymphaion may have been built in this area. The typological and stylistic details of the work indicate that this work may belong to a niche pediment carried by two Corinthian columns, used in the facade architecture of the building. It is possible to say that Sinop, which was a powerful and rich city in the Black Sea region with its commercial activities in the historical process, carried out magnificent construction programs especially in the 2nd and 3rd centuries AD in parallel with other powerful cities of Anatolia in order to stand out from other cities with its economic power and to gain the attention and admiration of the emperors. For this purpose, the architectural sculptors of the city may have contacted the Pamphylian masters, who were the most successful practitioners of the monumental facade of the period. The stylistic and typological features of the architectural decorations of the work also provide important information on this subject.

Keywords: Black Sea, Sinop, Sinope, Pediment, Architectural Decoration, Pamphylia.

GİRİŞ

Bu çalışmanın konusunu zengin mimari bezemelere sahip olan üçgen bir alınlık oluşturmaktadır. Bu mimari eser, Sinop'ta modern bir konut inşaatının temel hafriyat çalışmaları sırasında bulunmuştur (Sinop Arkeoloji Müzesi Envanter No: 3.1.007). Eser hem özenli işçiliği ve bezemeleri hem de kullanılan mermeri ile kentte ele geçen pek çok antik mimari parçadan ayrılarak ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle bu eser Antik Dönem içerisinde Sinop'ta yer alan olası mimari heykeltıraşlık atölyesi faaliyetlerinin ve bu atölyenin Anadolu'nun diğer atölyeleriyle olan ilişkilerinin anlaşılmasında oldukça önemli bir yere sahiptir.

Çalışma içerisinde bu mimari eserin ayrıntılı tanımlamaları yapılmıştır. Eser üzerinde yer alan bezemeler ve bu bezemelerin işçiliği stilistik ve tipolojik olarak değerlendirilerek, benzerliklerin gözlemlendiği Pamphylia atölyesi eserleri ile olası ilişkisi sorgulanmıştır. Ayrıca mimari parçanın ele geçtiği alanda yer alan diğer arkeolojik veriler göz önünde bulundurularak, eserin hangi tür yapıya ait olabileceğine dair düşüncelere ve bir tarihlendirme önerisine de yer verilmiştir.

TANIMLAMALAR

Üçgen şekilli bir alınlık ve ona bağlı geison, geisipodes, friz ve arşitrav bölümlerinden oluşan bu eser, tek bir blok üzerine işlenmiş olmasıyla *saçaklıklı bir alınlık* olarak tanımlanabilir. Eğimli sima ve düz geison bölümlerinde yer alan birkaç küçük kırık dışında oldukça iyi durumda korunmuş olan bu eser 3.20 m uzunluğunda, 1.33 m yüksekliğinde ve 62 cm genişliğindedir (Fig. 1).

Eser aşağıdan başlayarak yukarıya doğru 3 faskialı arşitrav, friz, geisipodes, konsollu geison ve üçgen şekilli alınlık bölümlerinden oluşmaktadır. Adı geçen hemen tüm bölümü zengin bezemelerle süslenmiş olan bu eserin sahip olduğu bezemeler, aşağıdan başlayarak yukarıya doğru şu şekilde sıralanmaktadır: Eserin faskialı arşitrav bölümünde faskia geçişleri inci-boncuk dizileri ile bezenmiştir. Arşitrav tacında kyma reversa profilli bir lesbos kymationu yer alır. Bloğun düz profilli frizi akanthuslu sarmal dallar; friz tacı ise ovolo profilli bir ion kymationu ile bezenmiştir. Friz bölümünün üzerinde geisipodes bölümü yer almaktadır. Düz geisonun altında akanthus yaprakları ile süslenmiş kıvrımlı konsollar; bu konsolların arasında toplam 13 kaset bulunmaktadır. Bu bölümde her bir kaset, çiçek şeklinde düzenlenmiş rozetlerle bezenmiştir. Konsollar, kasetlerin etrafı ve geisonun üst bölümü, astragal profilli inci-boncuklarla süslenmiştir.

Eğimli sima anthemion bezemesi ile süslenmiş ve bu bezeme altta astragal profilli inci-boncuk dizisi ile sınırlandırılmıştır. Simanın alt bölümünde yer alan eğimli geison, aşağıdaki düz geisonun görünümünü devam ettirmektedir ve bu bölüm benzer şekilde akanthus yaprakları ile süslü konsollar, 6'sı rozetlerle süslü toplam 8 kaset, inci-boncuklar, geisipodes ve ion kymationu ile bezenmiştir. Tympanumda bir kalkan bezemesi yer almaktadır.

Eserin arka yüzü murçlanarak, blok yüzeyi kabaca işlenmiştir (Fig. 2). Bloğun sağ ve sol kanatlarının alt bölümleri, içe doğru derince açılmış ve bu bölümlerde yüzey kabaca işlenerek düzeltilmiştir. Sağ ve sol kanatların en üst bölümünde ayrıca yan yana yerleştirilmiş kare şeklinde yuvalar yer almaktadır.

Figür. 1. Alınlık Ön Yüz / *Front face of the Pediment* (N. Yıldırım).

Figür 2. Alınlık Arka Yüz / *Rear face of the Pediment* (N. Yıldırım).

Bloğun yerleştirilme ve sabitlenme aşamalarında kullanılmış olması gereken bu yuvalar, 9 cm yüksekliğinde, 6 cm genişliğinde ve 6 cm derinliğindedir. Bu yüzün alt bölümünde, ön yüzün arşitrav görünümü kısmen devam ettirilmiştir. Bu bölüm özenlice işlenmiş ve yüzey perdahlanarak, pürüzsüzleştirilmiştir. 2 faskialı olarak düzenlenen bölüm, üstte taenia ve bezemesiz kyma reversa profilli bir taç ile sınırlandırılmıştır.

Eserin yan yüzleri mimari ve bezeme açısından ön yüz özelliklerini devam ettirmektedir (Fig. 3-4). Tek fark bloğun sağ yan yüzünde yer alan friz bölümünde, ön yüzde yer alan sarmal dal bezemesi devam ettirilmemiş; bunun yerine bu bölüme bir grifon kabartması yapılmıştır (Fig. 3a). Eserin alt yüzünde, düz girland bezemeli bir soffit yer almaktadır (Fig. 5)

Figür 3. Alınlık Sağ Yan Yüz / *Right-side face of the Pediment* (N. Yıldırım).**Figür 3a.** Alınlık Sağ Yan Yüz Grifon Kabartması / *Griffon Relief on the Right-side face of the Pediment* (N. Yıldırım).**Figür 4.** Alınlık Sol Yan Yüz / *Left-side face of the Pediment* (N. Yıldırım).**Figür 5.** Alınlık Alt Yüz / *Lower face of the Pediment* (N. Yıldırım).

KULLANILAN MALZEME

Eserin yapımında beyaz renk bir mermer kullanılmıştır. Eser bütünlüğünün bozulması tehlikesi nedeniyle alınlıkta kullanılan mermerin kimyasal analizleri gerçekleştirilememiştir ancak Sinop Arkeoloji Müzesi Müdürlüğü'nün izni ile kazılar sırasında söz konusu alanda ele geçen ve olasılıkla aynı yapıya ait olan başka bir mermer parçası, analiz için kullanılmıştır¹. XRF analiz verilerine göre metamorfik kökenli, kristalin dokulu, orta ve iri tane büyüklüğüne ve %99 oranında kalsit mineral dağılımına sahip, beyaz renk bir mermerdir. Bu mermerin orta ve iri tane boyutları ve gri renk geçişlerine sahip olması Prokonnesos mermerine işaret etmektedir².

BEZEMELER

a- Anthemion

Eserin eğimli sima bölümü anthemion bezemesi ile süslenmiştir (Fig. 6a-b). Karışık dizimin uygulanmış olduğu bu bezeme, açık ve kapalı iri boyutlu palmet ve akanthus benzeri palmetlerin ters ve düz olarak bezeme alanına genişçe yayılarak yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Bezeme alanında palmetlerin belirgin bir şemaya göre yerleştirilmediği ve yaprakların birbirinden farklı tipolojik özelliklere sahip olduğu gözlemlenmektedir.

Figür 6a-b. Sima ve Geison / *Sima and Geison of the Pediment* (N. Yıldırım).

Buna göre ters-düz diziliminin olduğu anthemion, sol köşede düz-kapalı yarım palmet motifi ile başlamaktadır. Sonrasında soldan sağa doğru sırasıyla ters-açık palmet, düz-açık palmet, ters-açık akanthuslaşmış palmet, düz-açık akanthuslaşmış palmet, ters-kapalı palmet, düz-açık palmet, ters-kapalı palmet motiflerinden oluşmaktadır (Fig. 6a). Alınlığın en tepe noktasında büyük bir yaprak ve uçları kıvrılmış küçük dal motifleri yer almaktadır (Fig. 6a-b). Eserin en tepe noktasından sağa doğru ise sırasıyla ters-açık palmet, düz-kapalı palmet,

ters-açık palmet, düz-açık akanthuslaşmış palmet, ters-açık palmet, düz-kapalı palmet motifleri yer almaktadır. Bezeme dizisi sağ köşede kalp formulu büyük yapraklar arasında yer alan bir kozalak motifi ve yarım palmet ile sonlandırılmıştır (Fig. 6b).

Bu bezeme dizisinde palmetler, ortadaki eksen yaprağın her iki yanına düz ya da ters olarak yerleştirilmiş toplam 4 yan yaprakтан oluşturulmuştur (Fig. 6a-b). 2, 6, 10 ve 13. palmet motiflerinde, eksen yaprağın her iki yanında yer alan, alt konturları kenarlı dalgalı palmet yaprakları bir “pelta/hançer” görünümünde, 5 ve 7. palmet motiflerinde uçlarda sivrilerek ve birbirlerine temas ederek sonlanan palmet yaprakları bir “orak” görünümündedir. 1 ve 8. palmetlerde yapraklar “ucu düz kesik” bir biçimde şekillendirilmiştir. Eserin yan yüzlerinde yer alan palmetler de benzer şekilde düzenlenmiştir (Fig. 3-4). Bezeme dizisinde 3, 4, 11 ve 12. palmetler akanthus benzeri, kenarları çok parçalı ve büyük boyutlu yapraklardan oluşturulmuştur ve bu örneklerin yaprak sayıları ve şekilleri birbirinden farklı özelliklere sahiptir.

Düz dallarla birbirlerine bağlanmış olan palmet ve akanthusların tümünde eksen ve yan yapraklar, altta yatay-düz bir bant ile bağlanarak demetlenmişlerdir. 1, 2, 3, 8 ve 10. palmet motiflerinde, yaprak demetlerini birbirine bağlayan dalların spiral uçları alttaki bu yatay-düz bandın içerisinden geçirilmiştir. 4, 5, 6, 7, 9, 11 ve 13. palmetlerde ise demetleri birbirine bağlayan düz dallar, bandın içerisinden geçerek, palmetlerin yan yapraklarını oluşturacak şekilde düzenlenmişlerdir (Fig. 6a-b). Anthemion altta inci-boncuk dizisi ile sınırlandırılmıştır.

¹ Söz konusu analiz, Afyon Kocatepe Üniversitesi Akredite Doğaltaş Analiz Laboratuvarında gerçekleştirilmiştir.

² Prokonnesos mermeri orta ile iri tane boyutlu, kazıma ya da öğütme sırasında güçlü kükürt kokulu ve en önemlisi düzenli gri bantlanma gibi oldukça karakteristik makroskobik özelliklere sahip bir mermer türüdür. Attanasio et al., 2008, s. 2.

b- Sarmal Dal (Ranke)

Eserin düz bir profile sahip olan friz bölümü, sarmal dal bezemesi ile süslenmiştir (Fig. 7, 9). Bu bezemede sarmalları oluşturan yaprakların tamamı akanthus yaprakları şeklinde düzenlenmiştir. Merkezdeki ana akanthus demetinden her iki yana doğru kıvrılarak uzanan iri akanthus yaprakları, büyük sarmallar oluşturmakta ve yatay ya da dikey biçimde açılarak, üst ve alt silmeye temas edecek şekilde friz alanının büyük bir bölümünü doldurmaktadır. Bezemede yoğun matkap kullanımı ile akanthus yapraklarının uçları dikensi bir görüntüye ulaşmıştır. Akanthus sarmalları arasında ayrıca doldurma motifi olarak çiçek şeklinde düzenlenmiş küçük rozetler ve tomurcuk motifleri kullanılmıştır. Akanthus sarmalları her iki köşede üçer yapraklı olan yarım palmet motifi ile sınırlandırılmıştır (Fig. 1, 9).

c- Ion Kymationu

Ion kymationu bezemesi eserin friz tacında ve eğimli geisonun alt bölümünde kullanılmıştır (Fig. 1, 7, 9). Stilistik olarak aynı özelliklere sahip olan ion kymationlarında zeminden büyük oranda ayrılmış olan yumurtalar, oval formudur. Aşağı doğru sivrileşen yumurtalar, ince bir ipçik şeklinde düzenlenmiş uç eklemi ile alttan çanaklara bağlanmaktadır. Çanaklar, oldukça derin bir oyuyla yumurtalardan ayrılarak tamamen bağımsızlaşmıştır. Yumurtalar arasında ok uçları kullanılmamış, bunun yerine aşağı doğru düz bir biçimde uzanan dil şeklinde ara yapraklar kullanılmıştır. Friz tacında yer alan ion kymationunun sağ bölümünde farklı bir biçimde dil yaprakları ince ipçiklerle çanaklara bağlanmıştır.

Figür 7. Geison, Friz ve Arşitrav / *Geison, Frieze and Architrave of the Pediment* (N. Yıldırım).

d- Lesbos Kymationu

Eserde lesbos kymationu arşitrav tacında kullanılmıştır (Fig. 1, 7, 9). Kyma reversa profiline sahip olan lesbos kymationunda ana yapraklar üzengi şeklinde düzenlenmiştir. Bezemede üzengi çerçeveleri belirgin, kalın ve düz olarak işlenmiştir. Üzengi yapraklarda orta kaburga yukarı doğru hafifçe açılarak üzengi çerçeveleri ile birleşmektedir. Üzengi yapraklar üst bölümde dairesel bir kavis yaparak gözcükleri oluşturmaktadır. Derince işlenerek belirginleştirilmiş olan gözcükler, dolgun ve hacimlidir. Üzengi yaprakların yanlarında yer alan iki taç yapraklı ara motifler ise her iki yana açılan, bağımsız yapraklar şeklinde düzenlenmiştir.

e- İnci-Boncuk

Eser üzerinde en fazla kullanılan bezeme, inci-boncuk dizisidir. İnci-boncuklar eser üzerinde genel olarak sınırlandırıcı ve çerçeveleyici bir öğe olarak; örneğin arşitrav bölümünde faskia geçişlerini hareketlendirmek, konsol ve kasetlerin etrafında bir çerçeve oluşturmak ve anthemionu alttan sınırlandırmak için kullanılmıştır. Ayrıca estetik olarak bir bütünlük sağlamak amacıyla bloğun düz geison tacında da bu bezeme kullanılmıştır. Astragal profiline sahip olan inci-boncuklar faskialı arşitrav, düz geison tacı ve eğimli sima üzerinde 2 inci + 1 boncuk şeklinde klasik dizilime sahiptir (Fig. 1, 7, 9).

Ancak eserde konsol ve kasetlerin etrafında yer alan dizilerde klasik dizimin uygulanmadığı ve zorunlu olarak farklı dizimlerin yapıldığı anlaşılmaktadır. Örneğin konsolların cephelerini çerçeveleyen inci-boncuk dizilerinde, boncukların sığmadığı köşe bölümlere fazladan inciler yerleştirilerek 3 inci + 1 boncuk + 2 inci şeklinde farklı dizilimler yapılmıştır. Rozetlerin etrafında yer alan inci-boncuk dizilerinde de benzer nedenlerle 2 inci + 1 boncuk + 3 inci ya da 3 inci + 1 boncuk + 4 inci gibi birbirinden farklı dizilimler uygulanmıştır (Fig. 8). Stilistik açıdan aynı özelliklere sahip olan bu bezeme dizilerinde genel olarak inciler eşkenar dörtgen şeklinde, boncuklar ise uzun oval /elips şeklinde düzenlenmiştir. Araları fazlaca açılmış olan inci ve boncuklar, ortalarından geçen ince bir ipçikle birbirine bağlanmışlardır. (Fig. 7).

Figür 8. Eğimli Geison / *Raking Geison of the Pediment* (N. Yıldırım).

Figür 9. Sima ve Geison / *Frieze and Architrave of the Pediment* (N. Yıldırım).

f- Konsollar ve Kasetler

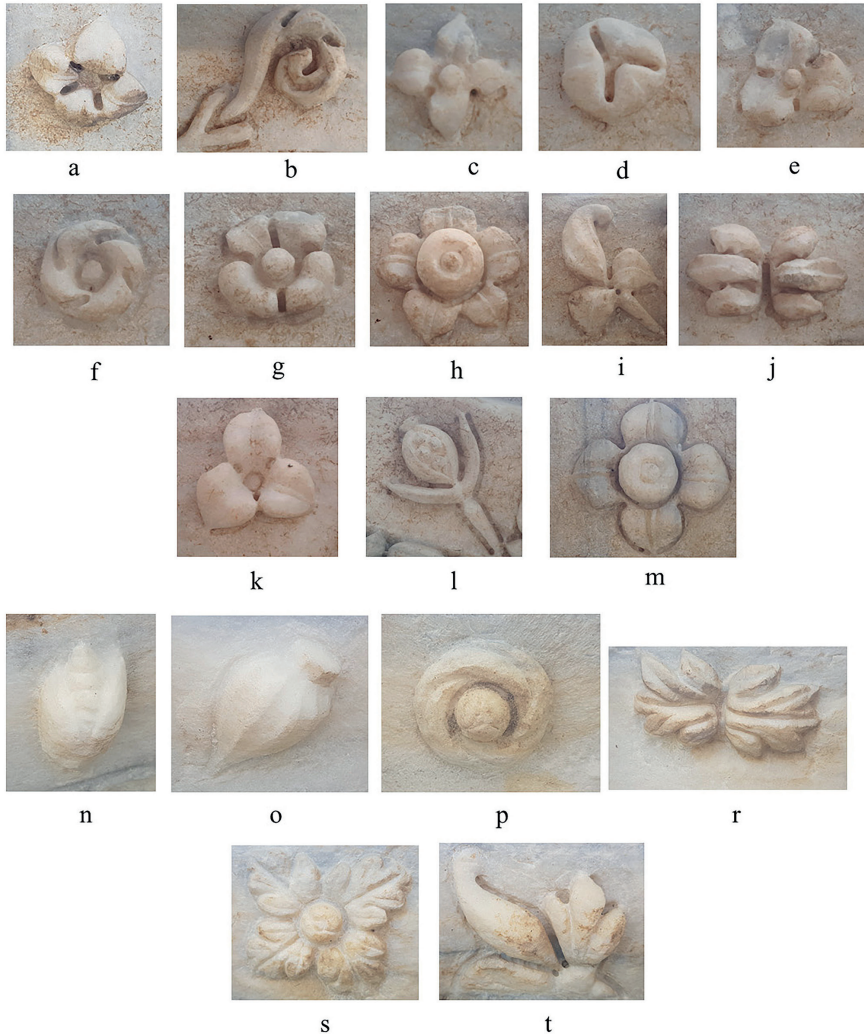
Eserde düz ve eğimli geison bölümlerinin alt yüzünde "S" profiline sahip konsollar kullanılmıştır (Fig. 1, 6a-b, 8). Konsolların ön cephesi, bir ion başlığının yan yüzünü oluşturan pulvinuslar şeklinde düzenlenmiştir. Konsolların alt yüzeyi, büyük akanthus yaprakları ile süslenmiştir (Fig. 7). Ana damarları belirgin olarak işlenmiş olan bu akanthus yapraklarının yan damar ve yaprak kenarları, derin oygularla belirtilmiştir. Akanthus yaprakları en üstte dışa doğru hafifçe kıvrılarak sonlandırılmıştır.

Konsolların arasında rozetler ile süslü kasetler yer almaktadır. Örneğin düz geison altında yer alan konsolların arasında 13 kaset bulunmaktadır (Fig. 1). Bu kasetlerde çiçek şeklinde düzenlenmiş rozetler kullanılmıştır. Bu rozetlerin tümünde yaprakların sayıları, şekilleri ve biçimleri birbirinden tamamen farklıdır. Örneğin çiçek şeklinde düzenlenmiş olan rozetlerin yaprak sayıları 3 ile 6 arasında değişkenlik göstermektedir (Fig. 10-a, c, d, e, f, g, h, j, k, m).

Çiçeklerin tepelikleri, iri ve belirgindir. Çiçekleri oluşturan yapraklar içeri, dışarı ya da yana doğru kıvrılarak, farklı şekillerde sonlandırılmışlardır. Kıvrıkdağ şeklinde düzenlenen rozetlerde ana yapraklar yine birbirinden farklıdır (Fig. 10- b, i). Haşhaş kapsülü şeklinde düzenlenmiş olan bir rozet örneği de bulunmaktadır (Fig. 10-l). Konsol ve kasetlerin etrafı inci-boncuk dizisi ile sınırlandırılmıştır.

Eğimli geisonun altında, konsolların arasında yer alan 8 kasetin 6'sı da benzer şekilde rozetlerle süslenmiştir (Fig. 10-n-t). Bu kasetler içerisinde çiçek şeklinde düzenlenmiş örneklerin (Fig. 10- p-t) yanı sıra istiridye, deniz salyangozu şeklinde düzenlenmiş rozetler de kullanılmıştır (Fig. 10- n-o). Rozetleri oluşturan çiçeklerin -düz geison örnekleriyle benzer şekilde-yaprak sayıları ve şekilleri birbirinden tamamen farklıdır. Konsol ve kasetlerin etrafı yine inci-boncuklarla sınırlandırılmıştır.

Figür 10. Rozet Bezemeleri / *Rosette Decorations of the Pediment* (N. Yıldırım).

g-Diğer Bezemeler: Defne Yaprakları, Grifon ve Kalkan

Blokta yer alan soffit, defne yapraklarından oluşturulan düz girland motifi ile bezenmiştir (Fig. 5). Girland, ikili ve üçlü yaprak dizilerinin alt alta yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Bezemede yaprakların ana damarları ince bir oygu ile belirlenmiş ve yaprak dizisi düz bir bantla ortada birleştirilmiştir.

Eserin arşitrav bölümünün sağ yan yüzünde acemi ve kaba bir işçilik ile şekillendirilmiş bir grifon figürü yer almaktadır (Fig. 3a). Aslan gövdeli, kartal başlı, kanatlı olan bu grifon profilden betimlenmiştir ve gagası açık olarak öne doğru atılma pozisyonundadır. Grifonun üst göz kapağı, elmacık kemiği ve yukarı doğru açılmış olan kanatlarının tüyleri ayrıntılıca işlenmiştir ve “S” şeklinde biçimlendirilmiş olan kuyruk, yukarı doğru yönlendirilmiştir.

Eserin tympanumunda ise bir kalkan motifi yer almaktadır (Fig. 1). Etrafında ince bir çerçeve oluşturularak belirginleştirilen kalkan üzerinde başka herhangi bir bezeme bulunmamaktadır.

İŞLEV

Bu eser Sinop Kefevi Mahallesi, Arabacılar Aralığı, 195. parselde, modern bir konut inşaatının temel hafriyat çalışmaları sırasında bulunmuştur ve sonrasında bu alanın 48 ve 195 parsellerinde Sinop Müzesi Müdürlüğüne 23.11.- 4.12.2006 tarihleri arasında bir kurtarma kazısı gerçekleştirilmiştir.³

Çalışmalar sırasında bu alanda 15 m uzunluğunda ve 4.37 m genişliğinde, pişmiş toprak plakalar ile kaplı bir podyum tespit edilmiştir (Fig. 11-12). Bu podyumun doğu cephesinde, genişlikleri 1.10 m ile 1.15 m arasında değişen nişler söz konusudur. Podyumun doğu kenarı boyunca 0.78 x 0.40 m boyutlarında, taş zemin kaplama yer almaktadır. Kenet izleri de gözlemlenebilen bu zemin kaplamanın sadece küçük bir bölümü günümüze ulaşmış durumdadır. Alanda podyumun doğu cephesi boyunca kuzey-güney doğrultusunda ilerleyen bir kanalizasyon kanalı tespit edilmiştir (Fig. 12). Taşların geniş açılı oluşturacak şekilde yan yana yerleştirilmesiyle oluşturulmuş olan bu kanalın doğusunda yine kuzey-güney yönünde ilerleyen, çapları değişen künkler ve bu künklerin güney ucunda tuğla ve moloz taş örgülü bir rögara rastlanılmıştır. Alanın güney-doğusunda zemini taş kaplı, yan duvarları taş örgülü ana kanalizasyon şebekesine bağlanan iki küçük kanal daha tespit edilmiştir. Alanın kuzey-doğusunda iki bölümlü bir mekana ait temel kalıntılarına da rastlanılmıştır. Mekanın moloz taş örgülü duvarları yer yer tahrip olmuştur. Eser bu alanda ortaya çıkarılmıştır.

Figür 11-12. Kazı Sonrası Genel Görünüm (Sinop Arkeoloji Müzesi Arşivi) / General View After Excavation (Sinop Archaeology Museum Archive).

Alanın genelinde yer alan zemin kaplamalarının geç dönemlerde büyük oranda sökülerek tahrip edilmiş olması ve batı cephedeki modern yolun varlığı nedeniyle kazı çalışmalarında alanın yerleşim planı ve işlevi ile ilgili yeterli bilgiye ulaşılamamıştır. Araştırmacılar tarafından kazıların gerçekleştirildiği alanda kabartmalı lekythos parçası (MÖ. 4. yüzyıl), kandil (MÖ. 2. yüzyıl), testicik (MS. 1. yüzyıl) ve bir sütun kaidesi (Roma İmparatorluk Dönemi), bronz ve kemik fibulanın yanı sıra amphora ağız, kulp ve dip parçaları tespit edilmiştir⁴. Kazıyı gerçekleştiren araştırmacılar birkaç veri dışında başka herhangi bir mimari esere rastlanılmamasını, bu alanda anıtsal bir yapının olduğu ancak bu yapının mimari elemanlarının Selçuklu Dönemi'nde iç kale inşaatı sırasında devşirme olarak kullanılmış olması gerektiği şeklinde yorumlamışlardır. Kentin sur duvarları üzerinde günümüzde takip edilebilen sütun başlığı, sütun gövdesi ya da arşitrav-friz ve geison blokları gibi çok fazla sayıda mimari eserin varlığı, önceden var olan antik malzemelerin orijinal kullanım alanlarından taşınarak sur duvarlarının inşası ve yenilenmesinde kullanıldığını göstermektedir (Yıldırım, 2020a, s. 555, Dipnot 47).

³ 26.12.2006/142 Sayılı Sinop Arkeoloji Müzesi Raporu.

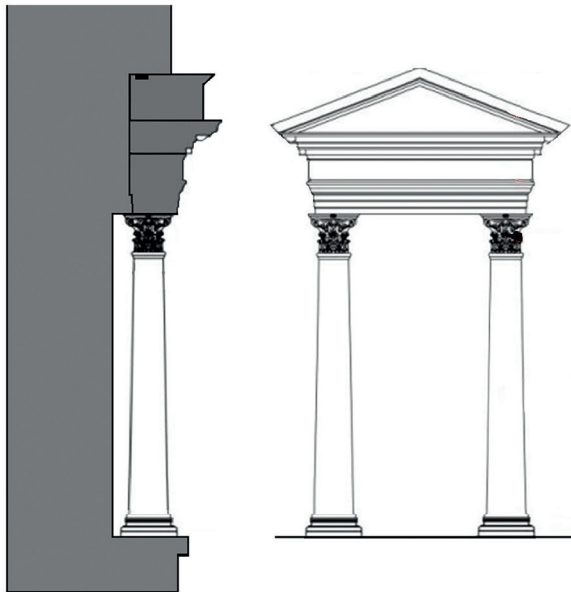
⁴ Kazıyı gerçekleştiren araştırmacılar tarafından genel olarak MÖ. 4. yüzyıldan başlayarak Roma İmparatorluk Dönemi içlerine kadar geniş bir tarihe tarihlendirilen bu buluntular, alanın kullanımı ya da yapı inşası konusunda yeterli bilgi sunmamaktadır.

Eserin ele geçtiği alan geç dönemlerde oldukça tahrip edilerek, yapının işlevine ait izler yok edilmiş olsa da alanda kazılar sonrası gözlemlenebilen, nişlerle hareketlendirilmiş anıtsal bir podyumunun yanı sıra kanalizasyon kanalı, künk ve rögar gibi bir su sistemi ile bağlantılı çok sayıda ögenin varlığı, bu alanda su ile ilişkili anıtsal bir yapının; olasılıkla bir nymphaionun var olduğunu düşündürmektedir. Konu ile ilgili olarak 1826 yılında kenti gezen Fransız gezginler tarafından çizilmiş olan plan üzerinde de bu alanda bir nymphaiona işaret etmektedir (Devilleuneuve, 1826, s. 257-263, No. 9). Gelişmiş bir su sisteminin söz konusu olduğu bu alan, kentin Antik Dönem'deki en büyük su sarnıçlarına oldukça yakın bir noktada yer almakta ve olasılıkla kentin su sisteminin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Kentin Antik Dönem'de iki önemli su kaynağı vardır: Biri Boztepe olarak adlandırılan yarımada üzerindeki yağmur ve kar erime sularının depolandığı Sülüklü Göl'dür. Bu su kaynağından büyük sarnıçlara taşınan suların kanallar vasıtasıyla kentte dağıtımının yapıldığı düşünülmektedir. Diğeri ise batıdan kente su sağlayan Karasu Çayı. Karasu Çayı'ndan kente gelen suyun kanallar ve kemerler ile taşındığı düşünülmektedir (Turoğlu ve Bayrakdar, 2013, s. 23-32).

Olasılıkla alanda yer alan anıtsal yapının mimari elemanları sökülerek daha geç dönemde inşa edilen yapılarda kullanılmıştır. Alanda yer alan nymphaion ise boyutları küçültülerek ve yeniden düzenlenerek sonraki dönemlerde de kullanılmaya devam etmiş olmalıdır. Bu alanda ele geçen bu eser de olasılıkla nymphaionun cephesinde kullanılmış bir niş alınlığıdır (Şek. 1).

Şekil 1. Üçgen Alınlığın Olası Görünüşü / Possible Appearance of Triangular Pediment.

Antik Dönem'de nymphaionlar ya da tiyatro sahne binalarının çok katlı şekilde planlanan cephelerini hareketlendirmek ve görsel zenginliklerini artırmak adına; ion, korinth ya da kompozit düzenindeki sütunlarla taşınan aedikula ve nişler sıkça tercih edilmiştir (Erol, 2009, s. 58-67). Özellikle Roma Dönemi'ne ait çok katlı nymphaion cepheleri ya da tiyatro sahne binalarında saçaklık ve alınlık bölümleri tek blok üzerine işlenen aedikula ve nişler kullanılmıştır. Örneğin cephesinde aedikula ve nişler kullanılan Miletos Nymphaionu (Hülse, 1919, Taf. 58, 63), Side Nymphaionları (Mansel, 1978, s. 95-114, Res. 103, 122), Aspendos Tiyatrosu Sahne Binası (Can, 2005, Res. 3, 6, 12), Side Tiyatrosu (Günay, 2010, s. 80-83, Res. 2) bu konuda önemli örnekler sunmaktadır.

İçerisine yerleştirilen heykellerle yerel tanrı ve tanrıça kültlerine hizmet etmelerinin yanı sıra imparator, üst düzey yönetici ya da yapıya sponsor olan ailelerin ekonomik ya da siyasi propagandasına yardımcı olan aedikula ve nişler aynı zamanda sahip oldukları görsel zenginlikleriyle kentin refah ve zenginliğini yansıtmaktadırlar (Aristodemou, 2011, s. 187-191). Söz konusu bu eser de olasılıkla kent nymphaionunun anıtsallığını artırmak adına yapının ana cephesinde kullanılmıştır. Küçük boyutu, saçaklık ve alınlık bölümlerinin birlikte işlenerek tek bir blokta yer alması gibi mimari özellikleri göz önüne alınlığında bu eserin dışarıya iki sütunla çıkıntı yapan bir niş alınlığı olduğunu söylemek mümkündür. Boyutları niş alınlıklarına göre daha büyük olan aedikula alınlıkları hem heykeller hem de tavan kasetleri için uygun alanı oluşturmak için genellikle dışarıya doğru genişçe çıkıntı yapacak şekilde düzenlenmişlerdir ancak niş alınlıkları boyut olarak daha küçüktürler. Örneğin Aspendos Tiyatrosu sahne binası, niş alınlıkları konusunda önemli örnekleri sunmaktadır (Can, 1999, s. 15-16, Lev. 11-a, 20-a; Can, 2005, s. 91, Res. 6; Türkmen, 2007, Lev. 19-2).

TASARIM VE İŞÇİLİK

Hemen her bir bölümü bitkisel ve figüratif bezemelerle süslenmiş olan bu mimari eser ayrıntılı ve özenli bir işçilik ile yapılmıştır. Blokta kullanılan beyaz mermerin pürüzsüz görünümünün de etkisi ile bezemeleri oluşturan her öge doğal, temiz ve net bir görüntüye sahiptir. Bezemelerde kullanılan derin oygular ile bezeme alanlarında ışık-gölge etkili ve dolgun bir görüntünün oluşması sağlanmıştır. Bloğun genelinde yoğun matkap kullanılmıştır. Örneğin bloğun eğimli geisonunda yer alan inci-boncuk dizisinde, frizde sarmalları oluşturan akanthus yapraklarının kenarlarında ve arşitrav tacında yer alan lesbos kymationunun şekillendirilmesinde matkap yoğun olarak kullanılmıştır ancak matkap kullanımına işaret eden izler hiçbir şekilde göze batmamaktadır. Bu durum matkap kullanımı sonrasında oluşan oyuk ve yuvaların tıraşlanmasına oldukça özen gösterildiğine işaret etmektedir.

Blokta ion kymationu, lesbos kymationu, inci-boncuk gibi belirgin bir dizilime sahip olan bezemelerin yanı sıra ardışık ve belirli bir dizilimin söz konusu olmadığı bezemeler de vardır. Örneğin ters-düz dizilimine sahip olan anthemion bezemesinde palmet ve akanthus demetleri açık-kapalı kombinasyonları ile bezeme alanına yayılarak, seyrek bir biçimde yerleştirilmişlerdir. Bu bezemede ayrıca yaprakların birbirinden farklı tipolojik özelliklere sahip oldukları gözlemlenmektedir. Örneğin 3, 4, 6, 10, 11 ve 13. palmetler gibi, ortada kalınlaşarak uçlara doğru hafifçe incelen ve canlı bir işçiliğe sahip olan palmet yapraklarının (Fig. 6a-b) yanı sıra 1, 2, 5, 7, 8 ve 9. palmetler gibi canlılıktan uzak bir işçiliğe sahip olan palmet yaprakları da (Fig. 6a-b) söz konusudur. Ayrıca akanthus yaprağı şeklinde düzenlenmiş iri palmet yaprağı örneklerinin yanı sıra ucu düz kesik palmet yaprakları, kalp formulu yapraklar, uçları kıvrılmış küçük dallar ya da kozalak gibi, alışlagelen bir anthemion dizisinde sıkça karşılaşılmayan motifler de kullanılmıştır.

Frizde yer alan sarmal dal bezemesinde de benzer bir durum söz konusudur. Matkap kullanımı ile uçları dikensi bir görüntüye ulaşan akanthus yapraklarının belirgin bir şekli ya da dizilimi yoktur (Fig. 7). Sarmalları oluşturan iri yaprakların şekli, yerleştiriliş biçimi ve yaprak kenarlarının sayısı gibi özellikler birbirinden tamamen farklıdır. Bezeme dizilerinde gözlemlenen bu tür özellikler, bitkisel bezemelerin tasarımında belli bir şablon kullanılmadığı ve bezemelerin serbest stilde çalışıldığı şeklinde yorumlanabilir.

Eserin bazı bölümlerinin acele bir biçimde çalışıldığını ya da tam olarak bitirilmediğini düşündüren izler ve işçilik farklılıkları da mevcuttur. Örneğin friz tacında yer alan ion kymationu dizisinin sol bölümünde dil yapraklarının her iki yanında yer alan ince ipçiklerin tamamı temizlenmişken, sağ bölümde bu ipçikler temizlenmeden bırakılmıştır (Fig. 7). Benzer şekilde arşitrav bölümünde yer alan faskiaların dış kenarları dar bir şerit halinde ince işçilikle düzeltilmişken, orta bölümler kabaca işlenmiştir (Fig. 7, 9).

Eserin ön ve yan yüzlerinde yer alan anthemion bezemesinde de belirgin bir işçilik farkı söz konusudur (Figs. 3-4). Bloğun yan yüzlerinin geison, friz ya da arşitrav bölümlerinde yer alan bezemeler, işçilik olarak ön yüz özelliklerini devam ettirenken bloğun özellikle sağ yan yüzünde yer alan anthemion ön yüz ile karşılaştırıldığında bezemeyi oluşturan palmetlerin son derece özensiz ve ayrıntısız bir biçimde şekillendirildiği gözlemlenmektedir (Fig. 3). Bu bölümde yer alan palmet yaprakları yüzeysel ve kaba bir görüntüdedir. Bu durum eserin yapım aşamasında farklı atölyeden ustaların ya da usta ve çırakların aynı anda çalışmış olduğunu düşündürmektedir.

SİNOPE ATÖLYESİ VE ATÖLYE UYGULAMALARI

Bugüne kadar yapılan çalışmalarda Sinop'ta Antik Dönem boyunca faaliyet gösteren yerel bir atölyenin var olduğu ve bu atölyenin popüler mimari bezemeleri yakından takip ederek uygulayabildiği anlaşılmıştır (Yıldırım, 2020b, s. 108-136) ancak bu atölyenin çalışma yöntemleri ve Anadolu'da faaliyet gösteren diğer önemli atölyelerle bir etkileşim içerisinde olup olmadığı konusunda bilgi sağlayabilecek kesin arkeolojik ve dilbilimsel veriler henüz söz konusu değildir. Bu nedenle kentte ele geçen mimari bezemelerin stil kritiği, bu yerel atölyenin faaliyetlerinin ve diğer atölyelerle olan ilişkisinin anlaşılmasında şimdilik en güvenilir yöntemdir.

Konumuzu oluşturan bu eser, mimari bezemeleri ve işçiliği açısından Sinop'ta ele geçmiş en nitelikli arkeolojik eserlerden birini oluşturması nedeniyle kentin atölye faaliyetlerinin anlaşılmasına yardımcı olabilecek önemli bir örnektir. Sinop'ta geçmiş yıllar içerisinde tespit edilen ve kentin önemli kamu yapılarında kullanılmış olması gereken sütun başlığı, arşitrav, friz ve geison gibi mimari bloklar üzerinde yer alan mimari bezemeler ile konumuzu oluşturan bu eserin bezemeleri karşılaştırıldığında aralarında belirgin bir işçilik ve kalite farkı olduğu anlaşılmaktadır (Yıldırım, 2020b, Kat. No. 3-16). Her ne kadar tekil bir örnek olması nedeniyle karşılaştırma yapmak için yeterli veriye sahip olmasa da eserin kaliteli işçiliğinin yanı sıra bezemelerin ayrıntıları, bu eserin farklı bir atölyenin etkisi altında ya da farklı bir atölyeden gelen yabancı ustaların yardımlarıyla yapılmış olabileceğine işaret etmektedir. Eserin üzerinde yer alan bezeme türleri ve onların genel düzenleniş biçimleri genel olarak Anadolu'nun Ionia ya da Pamphylia gibi önemli sanat atölyelerinin özellikle Roma İmparatorluk Dönemi'nin alışlagelen uygulamalarıyla paralel özellikte olan bu mimari bezemelerin stilistik ve tipolojik ayrıntıları, kentin farklı coğrafyalarda faaliyet gösteren bir atölye ile yakın bir ilişki ya da bir üslup birlikteliği içerisinde olup olmadığı sorusunun oluşmasına neden olmaktadır.

Sinop'a coğrafi olarak yakın olan Bithynia Bölgesi kentlerinde tespit edilmiş mimari bezemelerle yapılacak olan karşılaştırmalarda, stilistik ve işçilik açısından belirgin farklılıkların söz konusu olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin Nicaea (İznik) Tiyatrosu (MS. 2. yüzyıl) bezemelerinin düzenleniş biçimi ve işçiliği üçgen alınlıktan farklıdır. Kentin tiyatrosuna ait bir arşitrav bloğunda en üstte ion kymationu ile sınırlanan inci-boncuk dizileri, arşitrav tacında anthemion dizisi, frizde sarmal dallar ve friz tacında inci-boncuk dizisi yer almaktadır. Genel düzenleniş biçiminin yanı sıra özellikle friz bölümünde yer alan sarmal dallar detaylandırmadan uzak işçiliği ile üçgen alınlıktan oldukça farklıdır (Akbaş-

Önsoy, 2008, Kat. No. 20, Şek. 5. 1. 57). Tiyatronun Batı Sütunlu Galerisinde yer alan geison-sima blokları üzerinde yer alan bezemelerde de (Kardoruk, 2022, Kat. No. BSG 120, 125) benzer bir durum söz konusudur.

Troas Bölgesi'nde yer alan Parion Tiyatrosu (MS. 2. yüzyıl) kazılarında karşılaştırma yapmaya olanak sağlayan mimari bezeme örnekleri tespit edilmiştir. Örneğin alınlıklarla süslü çok katlı tiyatronun alınlıkları, en üstte düz ve sık bir biçimde, açık-kapalı yerleştirilmiş toplam 6 yan yapraktan oluşturulmuş anthemionu, altta lesbos kymationu ve dalga motifi içeren simasıyla Sinope örneğinden hem tipolojik hem de düzenleniş biçimi açısından oldukça farklıdır (Başaran ve Yıldızlı, 2016, s. 78-79, Fig. 1-2). Tiyatronun geison-sima blokları üzerinde yer alan anthemionun tipolojileri de Sinop örneğinden farklıdır. Bu bezeme dizisinde palmetler, alınlıklarla paralel şekilde, ortadaki eksen yaprağın her iki yanına düz olarak, açık-kapalı yerleştirilmiş toplam 6 yan yapraktan oluşturulmuştur. Bazı mimari örneklerde palmetler altta iri sarmal kancalarla birbirlerine bağlanmıştır (Başaran ve Yıldızlı, 2016, s. 91-95, Fig. 21-29). Sinop örneğinde belirgin özellikler olarak değerlendirilebilecek olan genişleyerek alana yayılan ters-düz, açık-kapalı akanthuslaşmış palmet ya da ucu düz kesik yapraklı palmet gibi bezemeler Parion örneklerinde söz konusu değildir. Yapının arşitrav blokları da bezemelerin genel düzenleniş biçimi olarak farklılıklar içermektedir. Bloklarda üstte ion kymationu ile sınırlanan inci-boncuk ve ip motifi dizileri, arşitrav tacında ion kymationu dizisi, frizde birbirinden farklı düz ya da akanthuslu dallarla oluşturulmuş sarmal dallar ve friz tacında lesbos kymationu yer almaktadır (Başaran ve Yıldızlı, 2016, s. 83-90, Fig. 12-20). Buna göre daha erken bir dönemde inşa edilen ve kendi döneminin genel popüler bezemeleri ve işleniş biçimi tercih edilip kullanılmış olan Parion Tiyatrosu bezemelerinin genel düzenleniş biçimleri, bezemeyi oluşturan öğeler ve bezemelerde gözlemlenen keskin hatlı işçilik, üçgen alınlıktan farklılıklar içermektedir.

Antik Dönem içerisinde yüksek kalite mimari bezeme üreten İonia kentleri örnekleri ile yapılacak olan karşılaştırmalarda da benzer bir durum söz konusu olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin İonia'nın önemli yapılarından olan ve cephesi aedikulalar ile zenginleştirilmiş Ephesos Celsus Kütüphanesi (MS. 113-117) mimari bezemeleri düzenleniş biçimleri, tipolojileri ve işçilikleri açısından belirgin farklılıklar içermektedir. Kendi döneminin genel işleniş biçimi doğrultusunda her bir örgenin derin oygular ile oldukça yoğun ışık-gölge etkili bir görüntüye ulaştırıldığı Celsus Kütüphanesi bezemeleri, üst düzey bir işçiliğe sahiptir (Strocka, 1978, s. 893-900). Örneğin yapının alt kat aedikularının arşitrav bölümünde inci-boncuk dizileri ve ion kymationu, arşitrav tacında anthemion dizisi, frizde

sarmal dallar, üstte inci-boncuk dizisi ve friz tacında yine ion kymationu dizisi yer almaktadır (Vandeput, 1997a, Pl. 85. 2). Geison-sima blokları alttan başlayarak yukarıya doğru ion kymationu, anthemion, dil motifi dizisi, lesbos kymationu ile simada yine anthemion dizisine sahiptir (Strocka, 1978, Pl. 282, Abb. 3). Yapının friz ve sima bölümlerinde yer alan anthemion dizilerinde sıkı biçimde ters-düz ve açık olarak yerleştirilmiş olan palmetler çok kenarlı, dolgun ve oldukça zengin görümlü yapraklardan oluşturulmuşlardır. Genel düzenleniş biçimlerinin yanı sıra sık dizimli bezemelerin her birinde gözlemlenen oldukça zengin, kaliteli ve yoğun işçilik üçgen alınlıktan farklıdır. Kentin zengin bezemelerle süslü diğer önemli yapıları olan Pollio Nymphaionu (Başaran, 1995, No. 17, Lev. 6c; Vandeput, 1997a, Pl. 84. 2) ve Hadrian Tapınağı (Strocka, 1978, Pl. 287, Abb. 13) gibi örneklerin bezemelerinde de benzer şekilde zengin ve yoğun bir işçilik söz konusudur.

İonia'nın bir diğer önemli yapısı olan Miletos Nymphaionu (MS. 2. yüzyıl) ise çok farklı bir işçilik sergilemektedir. Üç katlı cephesi çok sayıda aedikula ile zenginleştirilmiş olan yapının örneğin arşitrav bloklarında faskia geçişleri alışıldığı üzere inci-boncuk dizileri ile bezenmeyerek, yalın bırakılmıştır. Blokların arşitrav tacında ion kymationu, frizinde sarmal dallar ve friz tacında ion kymationu yer almaktadır (Halsen, 1919, Taf. 22, 23, 25; Köster, 2004, s. 65-77, Taf. 36-43). Ephesos örneklerinin aksine yüzeysel işlenmiş bezeme öğeleri ile oldukça sade bir işçiliğe sahip olan Miletos mimari bezemeleri de stilistik ve işçilik açısından farklıdır.

Mimari heykeltıraşlık konusunda nitelikli eserlere sahip olan ve yukarıda birkaç örneği paylaşılan Bithynia, Troas ya da İonia gibi bölgelerin önemli kentlerindeki mimari bezemeler ile yapılan karşılaştırmalarda, çalışmanın konusunu oluşturan eserde yer alan bezeme öğelerinin tipolojisi, blok üzerindeki düzeni ve işçiliği açısından farklılıklar içerdiği anlaşılmaktadır. Üçgen alınlıkta stilistik ve tipolojik açıdan farklılaşarak ön plana çıkan özellikle rozetler, anthemion ve sarmal dallar daha çok Pamphylia bezemeleri ile yakınlaşmaktadır.

Pamphylia Bölgesi'nde Roma İmparatorluğu'nun erken dönemlerinden başlayarak Severuslar Dönemi sonlarına doğru uzanan tarihsel süreç içerisinde anıtsal yapılar inşa edilmiş ve bu yapılar zengin bezemelerle süslenmişlerdir (Ward-Perkins, 1981, s. 299-304; Brandt, 1992, s. 100-107; Young 2003, s. 176-183). Stilistik ve tipolojik olarak üçgen alınlık ile benzerliklere sahip olan mimari bezemeler, Pamphylia'da özellikle MS 2. ve 3. yüzyıllarda Perge, Aspendos ve Side gibi kentlerde inşa edilen anıtsal boyutlu tiyatro sahne binaları ve özellikle nymphaion gibi yapıların anıtsal cephe mimarisinde kullanılmıştır.

Söz konusu bu yapılarda anıtsallığı artırarak kentin gücünü ve zenginliğini sergilemek adına cephelerde üçgen ve dairesel alınlıklı aedikula ya da nişler kullanılmış ve cepheler oldukça zengin mimari bezemelerle süslenmişlerdir (Mansel, 1975, s. 367-372; Günay, 2010, s. 80-83, Res. 9; Can, 2005, s. 91).

MS 2. yüzyıldan başlayarak Severuslar Dönemi sonlarına kadar Pamphylia atölyesinde uygulanan mimari bezemelerde “Pamphylia’da sık karşılaşılan uygulamalar ya da Pamphylia’ya özgü” olarak yorumlanan belirgin stilistik ve tipolojik özelliklerin var olduğu kabul edilmektedir. Örneğin yapıların özellikle simalarını süsleyen anthemionlarda çoğunlukla iri boyutlu açık-kapalı, ters-düz biçimli palmetlerin yanında akanthuslaşmış palmetlerden oluşturulan karışık dizilimler kullanılmıştır. (Başaran, 1990, s. 236-238; Başaran, 1995, s. 196-199, No. 105-111). Pamphylia’da sıklıkla karşılaşılan bu bezeme dizisinde özellikle Severuslar Dönemi’nde irileşip, araları olabildiğince açılarak genişleyen dolayısıyla erken dönemlerdeki sıkı görüntüsünü kaybeden palmet motifleri yüzeyselleştirilmiş; açık-kapalı, ters-düz palmetler, ucu düz kesik yapraklı palmetler ve özellikle akanthuslaşmış ya da ağacımsı yapraklı palmetler gibi farklı kombinasyonlar birlikte kullanılmıştır (Başaran, 1995, s. 84-92; Türkmen, 2007, s. 69-70).

Anthemionları oluşturan palmet motiflerinde yaprakların bir “pelta/hançer ya da orak” görünümüne sahip olması, yan yaprakların uçlarda sivrilerek bir alt yaprağa temas etmesi ve seyrek biçimde yerleştirilen yaprakların altta yatay-düz bir bantla bağlanarak demetlenmesi de yine Pamphylia atölyesinde benimsenen bir uygulama olarak kabul edilmektedir (Türkmen, 2007, s. 36, 70). “Pelta ya da hançer görünümüne” olarak tanımlanan bu yapraklar, ilk olarak Hadrianus Dönemi’nde Ionia ve Pamphylia Bölgesi eserlerinde görülmektedir ancak Pamphylia atölyesinde özellikle Severuslar Dönemi’nde sıkça karşılaşılan bu bezeme Pamphylia’da benimsenen bir gelenek olarak yorumlanmaktadır (Can, 1999, s. 29; Can, 2005, s. 92).

Sarmal dal bezemesinde, motiflerin boş yer kalmayacak şekilde alana yayılarak üst ve alt silmeye büyük oranda temas etmesi, sarmallar arasında doldurma motifi olarak rozetlerin kullanılması ve özellikle sarmalların merkezinde ya da her iki kenarında yer alan ikişer/üçer yapraklı oluşturulan yarım palmetler de benzer şekilde bölgede sıkça tercih edilmiştir (Can, 2005, s. 96-97; Türkmen, 2007, s. 71; Gliwitzky, 2010, s. 52). Pamphylia atölyesinde ayrıca Severuslar Dönemi’nde mimari bezemeler oluşturulurken yoğun bir biçimde matkap kullanılmıştır (Türkmen, 2007, s. 77). Özellikle friz bölümlerini süsleyen sarmal dallar matkap kullanılarak dikensi uçlu akanthus yaprakları şeklinde düzenlenmiştir.

Pamphylia’da sıkça karşılaşılan bu stilistik ve tipolojik özelliklerin çoğu Sinop alınlığında da gözlemlenmektedir. Örneğin Sinop eserinde araları olabildiğince açılarak ve bezeme alanına yayılarak açık-kapalı ve ters-düz şekilde yerleştirilen, iri boyutlu palmet ve akanthus benzeri, kenarları çok parçalı büyük yapraklardan oluşturulmuş olan anthemion dizisi, Pamphylia örnekleri ile yakınlaşmaktadır (Fig. 6a-b). Bu bezeme dizisinde özellikle 2, 6, ve 10. palmet motiflerinde yan yaprakların bir “pelta/hançer” görünümünde; 5 ve 7. palmet motiflerinde ise bir “orak” görünümünde olması Pamphylia atölyesine işaret etmektedir (Pelta/hançer ve orak görünümüne Pamphylia örnekleri için bk. Başaran, 1995, No. 71-73, 78, 81, 83, 98, 106, 130, 131). Benzer şekilde 1 ve 8. palmetlerde ucu düz kesik bir biçimde şekillendirilmiş ve bu haliyle belirgin bir özellik olarak tanımlanabilecek olan palmet yapraklarının benzerlerine Pamphylia’da Side P Tapınağı anthemion dizisinde rastlanılmaktadır (Başaran, 1995, No. 81, Lev. 26a).

Bezeme dizisinde palmetlerin altta yatay-düz bir bantla bağlanarak demetlenmiş olması da yine Pamphylia’da sık rastlanılan bir uygulamadır (Başaran, 1995, No. 105-111). Örneğin Perge Nymphaionu (F2) konsollu geison-sima bloğu (Türkmen, 2007, Kat. No. 132; Gliwitzky, 2010, Kat. 23, Abb. 27; Kat. 28, Abb. 33) (Fig. 13), yine aynı yapıya ait bir geison parçası (Başaran, 1995, No. 107; Vandeput, 1997a, Pl. 111. 3), Perge Severuslar Takı (D) konsollu geison-sima bloğu (Türkmen, 2007, Kat. No. 130), Perge Geç Devir Kapısı sima parçası (Başaran, 1995, No. 106), Side Nymphaionu (II) geison-sima bloğu (Mansel, 1978, s. 108-110, Res. 117) ya da Side Anıtsal Kent Kapısı geison parçası (Başaran, 1995, No. 108) üzerinde yer alan anthemionların düzenleniş biçimi Sinop örneği ile yakındır.

Figür 13. Perge Nymphaionu (F2) Konsollu Geison-Sima Bloğu / Geison-Sima Block from Nymphaeum (F2) at Perge (Türkmen, 2007, Kat. No. 132)

Eserin friz bölümünde yer alan sarmal dallar da yine Pamphylia atölyesi ile benzerdir (Fig. 6a-b, 7). Bezemeyi oluşturan akanthus yapraklarının yoğun matkap kullanılması sonucu dikensi bir görüntüye sahip olması ve dalların merkezdeki ana akanthus demetinden dışa doğru yayılarak üst ve alt silmeye büyük oranda temas etmesi Pamphylia atölyesine işaret etmektedir. Örneğin

merkezdeki ana akanthus demetinden her iki yana doğru kıvrılarak açılan dalların benzerleri Aspendos Tiyatrosu Sahne Binası arşitrav-friz bloğu (Türkmen, 2007, Kat. No. 95), Aspendos Nymphaionu arşitrav-friz bloğu (Türkmen, 2007, Kat. No. 100), Perge Tiyatrosu Sahne Binası arşitrav-friz blokları (Türkmen, 2007, Kat. No. 105) ya da Perge Nymphaionu (F2) arşitrav-friz bloğu (Türkmen, 2007, Kat. No. 84) örneklerinde söz konusudur.

Eser üzerinde sarmal dal bezemesinin her iki köşesinde yer alan ve üçer yapraklı oluşturulmuş olan yarım palmetlerin düzenlenişi ve tipolojisi özellikle Pamphylia örnekleriyle yakından ilişkili görünmektedir. Örneğin Perge Nymphaionu (F4) arşitrav-friz bloğu (Türkmen, 2007, Kat. No. 79), Perge Nymphaionu (F2) arşitrav-friz bloğu (Türkmen, 2007, Kat. No. 85) (Fig. 14), Perge Tiyatrosu Sahne Binası arşitrav-friz bloğu (Türkmen, 2007, Kat. No. 72, 80), Perge Akropolisi'nden friz parçası (Martini, 2003, Abb. 48), Aspendos Tiyatrosu Sahne Binası üst kat arşitrav-friz bloğu (Can, 2005, s. 96, Res. 17), Side Nymphaionu (G) arşitrav-friz bloğu (Türkmen 2007, Kat. No. 90) ya da Side Müzesi'nden arşitrav-friz bloğu (Türkmen, 2007, Kat. No. 94) (Fig. 15) gibi örnekler üzerinde sarmal dalların ortada ya da köşelerde yarım palmetlerle sınırlandırılması uygulaması görülebilmektedir.

Figür 14. Perge Nymphaionu (F2) Arşitrav-Friz Bloğu / *Architrave-Frieze Block from Nymphaion (F2) at Perge* (Türkmen, 2007, Kat. No. 85)

Eserin kasetlerinde kullanılan çiçek, haşhaş kapsülü ve deniz salyangozu şeklinde düzenlenmiş rozetler de Pamphylia atölyesi bezemeleri ile benzerdir. Örneğin Perge Tiyatrosu Sahne Binası payesinde ve Hierapolis Tiyatrosu Sahne Binası frizlerindeki sarmal dallar arasında benzer şekilde salyangoz betimlemeleri kullanılmıştır. Bu benzerlik, Hierapolis Tiyatrosu Sahne Binasında Pamphylialı ustaların çalışmış olduğu şeklinde açıklanmaktadır (Türkmen, 2007, s. 77).

Çiçek şeklinde düzenlenmiş olan ve yaprak sayıları 3 ile 6 arasında değişkenlik gösteren rozetlerin benzerleri örneğin Perge Nymphaionu (F2) konsollu geison-sima bloğu

(Türkmen, 2007, Kat. No.132) (Fig. 13), Perge Nymphaionu (O) konsollu geison-sima bloğu (Türkmen, 2007, Kat. No. 142), Perge Severuslar Takı (D) konsollu geison-sima bloğu (Türkmen, 2007, Kat. No. 130), Perge Güney Hamamı Propylonu (H) konsollu geison-sima blokları (Türkmen, 2007, Kat. No. 144-145), Aspendos Tiyatrosu Sahne Binası konsollu geison-sima-alınlık bloğu (Türkmen, 2007, Kat. No. 135), Side Tiyatrosu Sahne Binası kasetleri (Alanyalı, 2010, s. 86, Res. 8) ya da Side Devlet Agorası aedikula kasetleri (Mansel, 1978, s. 172, Res. 191) gibi örneklerde görülmektedir. Özellikle haşhaş kapsülü şeklinde düzenlenmiş rozetlere Pamphylia'da sık rastlanılmaktadır. Örneğin Perge Severuslar Takı (D) konsollu geison-sima bloğu (Türkmen, 2007, Kat. No. 130), Perge Nymphaionu (F2) konsollu geison-sima bloğu (Türkmen, 2007, Kat. No. 132) (Fig. 13) ya da Perge Nymphaionu (O) konsollu geison-sima bloğu (Türkmen, 2007, Kat. No. 142) kasetlerinde haşhaş kapsülü rozetler kullanılmıştır.

İkili ve üçlü yaprak dizilerinden oluşturulan ve ortada düz bir bantla birleştirilen girlandlı soffit bezemesinin paralel uygulamaları da yine Pamphylia atölyesinde gözlemlenmektedir. Tekrarlanan yapraklardan oluşturulan soffit bezemeleri “düz girland tipi” olarak tanımlanmıştır (Abbasoğlu, 1994, s. 8-10). Örneğin Perge Nymphaionu (F2) aedikula arşitravlarında benzer şekilde ikili ve üçlü defne yapraklarından oluşturulan soffit bezemeleri kullanılmıştır (Abbasoğlu, 1994, 40, Kat. No. 22a-b).

Ayrıca eserin yan yüzünde yer alan grifonun aedikula ve niş alınlıkları üzerinde yakın bir karşılaştırma örneği bulunmasa da Perge Severuslar Takı (D) (Türkmen, 2007, Kat. No. 131) ve Perge Tiyatro Sahne Binası konsollu geison-sima blokları (Türkmen, 2007, Kat. No. 140) gibi örneklerde sfenks ve medusa başları kamu yapılarını koruma düşüncesi ile yapılmış olmalıdır. Sfenks ve medusa başlarında olduğu gibi bu grifon figürü de olasılıkla kent için önemli olan bir yapıyı koruyan ve ona bekçilik eden, apotropaik bir figür olarak tercih edilmiştir.⁵

Yukarıda değinilen tipolojik ve stilistik yakın benzerlikler, her iki atölye arasında bir bağlantının ya da bir üslup birlikteliğinin söz konusu olduğunu düşündürmektedir. Alınlığın yanı sıra kentte Pamphylia etkisinin takip edilebildiği başka mimari blok örnekleri de bulunmaktadır. Örneğin kentte devşirme olarak kullanılan bir pervaz bloğu üzerinde yer alan ve yukarı doğru ikiye ayrılarak çatallanan ok uçları ile oluşturulan ion kymationları (Yıldırım, 2020b, 113-114, Kat. No. 15) Antik Dönem'de az sayıda örnekle bilinmektedir ve bu bezeme Pamphylia'ya özgü olarak yorumlanmıştır (Can, 2005, s. 94, Res. 7).

⁵ Antik Dönem'de grifonlar çoğunlukla Zeus, Apollon, Dionysos ya da Nemesis gibi tanrılara eşlik etme, bu tanrıların binek hayvanı olma ya da arabalarına koşulma rolünü üstlenmişlerdir. Kutsal bir hayvan olarak düşünülme rollerinin yanı sıra tapınıklarda, kutsal alanlarda, önemli yapılarda ve mezarlarda betimlenmiş olan grifonların bekçilik yaparak bu alanları koruduklarına inanılmıştır. Örneğin Didyma Apollon Tapınağı pilaster başlıklarında yer alan grifon figürleri bu koruyucu düşüncenin birer ürünüdürler (Rumscheid, 1994, Taf. 27-29).

Yapılan araştırmalar Pamphylia atölyesinde çalışan ustaların özellikle Batı Anadolu'daki heykel atölyeleriyle bağlantı halinde olduklarını; bu yetenekli ustaların davet üzerine farklı kentlerdeki önemli yapıların inşasında çalışmış olabileceklerini ortaya koymaktadır. Kendi bölgelerinde çok sayıda inşa faaliyeti gerçekleştirerek anıtsal cephe konusunda dönemin en başarılı uygulayıcıları arasına giren Pamphylialı ustalar olasılıkla Anadolu'nun pek çok kentinde anıtsal yapıların inşasında görev alarak, yerel ustalarla birlikte çalışmışlardır. Konu ile ilgili olarak örneğin Sagalassos Aşağı Agora Nymphaionu'nu inşa etmek için Pamphylia atölyesinden ustaların kente davet edilmiş olduğu düşünülmektedir (Vandeput, 1997a, s. 187). Sagalassos Antoninler Nymphaionu'nun (Vandeput, 1997b, s. 391-395) ve Sagalassos Tiyatrosu'nun mimari bezemelerinde de (Vandeput, 1992, s. 109-115) Pamphylia benzerlikleri gözlemlenmiştir. Benzer şekilde Hierapolis Tiyatrosu sahne binasında yer alan mimari bezemelerin stilistik ve tipolojik özellikleri Pamphylia atölyesi ile ilişkili olarak yorumlanmıştır (Türkmen, 2007, s. 77).

Bu bilgiler ışığında kentte anıtsal boyutlarda bir nymphaion inşa edecek olan Sinoplu ustaların Antik Dönem'de önemli kamu yapılarının inşasında görev alan Pamphylialı ustalar ile iletişime geçtikleri ya da Pamphylia atölyesinin çalışmalarını yakından takip ettiklerini düşünmek mümkün görünmektedir. Ayrıca Sinop'ta araştırma ve kurtarma kazılarında tespit edilen pek çok mimari blokta çoğunlukla iri taneli ve olasılıkla yerel olan bir kumtaşı çeşidi kullanılmış olsa da bu eserin yerel taş yerine nispeten daha kaliteli bir beyaz mermer kullanılarak oluşturulması da yine Pamphylialı ustalara işaret ediyor olabilir çünkü yapılara daha anıtsal bir görünüm kazandırmak amacıyla, ithal mermer ve granit kullanımının Pamphylia kentlerinde oldukça yaygın olduğu; MS 2. yüzyıldan başlayarak yapıların inşasında yerel taş yerine çoğunlukla ithal mermerlerin tercih edildiği düşünülmektedir ve bu nedenle Pamphylialı ustaların yerel taştan daha çok ithal mermer işleme konusunda uzmanlaşmış oldukları kabul edilmektedir (Türkmen, 2007, s. 73-75) ve Pamphylia Bölgesi'nde özellikle MS 2. yüzyılda inşa edilen anıtsal yapı örneklerinde çoğunlukla Prokonnesos mermeri tercih edilmiştir (Ward-Perkins, 1980b, s. 51, 57, No. 21, 23, 24, 25; Ward-Perkins, 1981, s. 300). Yapıların yanı sıra lahit üretimi için de bölgenin Prokonnesos ve Dokimeion'dan mermer ithal ettiği düşünülmektedir (Ward-Perkins, 1980a, s. 331; Brandt, 1992, s. 143-144; Koch, 2001, s. 257; Young, 2003, s. 173-174; Korkut, 2019, s. 640-64; Korkut ve Dirican, 2020, s. 262-268). Anadolu'da özellikle Roma Dönemi içerisinde inşa edilen pek çok yapıda örneğin Kilikia Bölgesi yapılarında (Spanu, 2003, s. 26-27, Dipnot 109) Prokonnesos mermeri tercih edilmiştir.

Bu düşünceler ışığında Sinoplu ustaların inşa için gerekli olan mermeri yabancı ustaların önerileri doğrultusunda ithal edilmiş olması mümkündür çünkü uygun ocak koşulları ve deniz taşımacılığı gibi nedenlerle daha ucuz olan Prokonnesos Adası mermeri MS 2. ve 3. yüzyıl boyunca Doğu Akdeniz ve Adriyatik pazarlarının yanı sıra Karadeniz'e de hakim olmuştur (Asgari, 1978, s. 468-469; Ward-Perkins, 1980a, s. 329). Alınlığın tespit edildiği alanda ele geçen benzer mermerin XRF analiz verileri de yapıda kullanılan mermerin Prokonnesos'tan ithal edilmiş olabileceğine işaret etmektedir.

Eser üzerinde yerel olarak değerlendirilebilecek özellikler de gözlemlenmektedir. Örneğin ion kymationlarında aşağı doğru düz bir biçimde uzanan dil şeklinde ara yapılar Sinop atölyesinde erken dönemlerden itibaren söz konusudur ve atölyenin tipik bir özelliği olarak kabul edilebilir (Yıldırım, 2020b, s. 118). Bunun yanı sıra Pamphylia, Sagalassos ya da Hierapolis gibi kentlerde arşitrav-friz bloklarının arşitrav taçlarında süsleyici öge olarak genellikle anthemion dizisi ve ion kymationu kullanılmışken (Örneğin Perge Nymphaionu (F2/F4) arşitrav-friz blokları: Gliwitzky, 2010, s. 47; Perge Tiyatrosu Sahne Binası arşitrav-friz bloğu: Türkmen, 2007, Kat. No. 71-76; Sagalassos Nymphaionu arşitrav-friz bloğu: Vandeput, 1997a, Pl. 44; Hierapolis Tiyatrosu arşitrav-friz bloğu: Sezgin, 2004, Res. 17-18) Sinop örneğinde standart uygulamanın dışına çıkılarak, bu bölümde lesbos kymationu kullanılmıştır (Yıldırım, 2020b, Kat. No. 8, 10).

Eserin tipolojik ve stilistik detayları genel olarak değerlendirildiğinde yapının inşasında yerel ve yabancı ustaların birlikte çalışarak yerel ve yabancı bezemeleri sentezleyerek uyguladıkları düşünülebilir. Eserin ön ve yan yüzlerinde gözlemlenen işçilik farklılıkları da yapının en önemli bölümünü oluşturan ön cephesinde tecrübeli ustalar çalışırken, nispeten daha az görünen yüzlerinde daha az deneyimli yerel ustaların ya da çırakların çalışmış olabileceğini düşündürmektedir. Özellikle eserin sağ yan yüzünde yer alan grifon betimlemesinin detaylandırmadan uzak, şematize ve acemi bir işçiliğe sahip olması bu düşünceleri güçlendirmektedir (Fig. 3-3a).

TARİHLENDİRME

Eserin üzerinde yer alan mimari bezemelerin stilistik ve tipolojik özellikleri Roma İmparatorluk Dönemi'nde özellikle Severuslar Dönemi'ne işaret etmektedir. Örneğin eserin eğimli geison bölümünde yer alan anthemionun stilistik ve tipolojik özellikleri Severuslar Dönemi örnekleri ile büyük oranda benzeşmektedir. Bezeme dizisinde palmet yapraklarının doğal görüntülerini kaybederek akanthus benzeri, kenarları çok

parçalı iri yapraklar şeklinde düzenlenmesi, palmetlerin açık-kapalı, ters-düz kombinasyonlarıyla bezeme alanına genişçe yayılarak birbirleri ile olan sıkı bağlantılarını kaybetmeleri, alt konturları dalgalı palmet yapraklarının bir “pelta/hançer” görünümüne sahip olması ve sivri yaprak uçlarının birbirine temas etmesi gibi özellikler Severuslar Dönemi’nde oldukça yaygındır (Başaran, 1995, s. 85-91).

Eserin friz bölümünde yer alan sarmal dal bezemesinde alanın tamamına yayılan sarmalların iri ve uzun akanthus yapraklarından oluşturulması, matkap kullanımı ile oluşan dikensi/dişli yaprak uçları ve her iki kenarda ya da merkezde yer alan ikişer / üçer yapraktan oluşturulan yarım palmetler de yine Severuslar Dönemi’ne işaret etmektedir. Örneğin Perge Nymphaionu (F2) arşitrav-friz bloğu (Septimius Severus Dönemi) (Can, 2005, s. 96-97, Res. 17-18; Türkmen, 2007, Kat. No. 85) (Fig. 14), Perge Tiyatrosu sahne binası arşitrav-friz bloğu (Caracalla Dönemi) (Türkmen, 2007, Kat. No. 80) ve Side Müzesi’nden arşitrav-friz bloğu (Septimius Severus-Caracalla Dönemi) (Türkmen, 2007, Kat. No. 94) (Fig. 15) gibi yapıların friz blokları üzerinde yer alan akanthus yapraklarından oluşturulmuş sarmal dallar en yakın karşılaştırma örneklerini sunmaktadır.

Figür 15. Side Müzesi’nden Arşitrav-Friz Bloğu / *Architrave-Frieze Block from Side Museum* (Türkmen, 2007, Kat. No. 94).

Anadolu’da Augustus Dönemi’nden başlayarak Roma İmparatorluk Dönemi içlerine kadar kullanılan (Rumscheid, 1994, s. 258-263; Vandeput, 1997a, s. 151) ana yaprakları üzengi şeklinde düzenlenmiş olan lesbos kymationlarında ana yapraklar üzerinde yer alan gözcük motiflerinin doğallığını yitirerek şematikleşmesi de yine Severuslar Dönemi’nde yaygındır (Türkmen, 2007, s. 69).

Eğimli geisonun geisipodes bölümünün altında ve friz tacı üzerinde kullanılmış olan ion kymationlarında düz kenarlı çanaklardan oldukça derin ve geniş bir oyuyla ayrılarak, neredeyse zeminden bağımsızlaşan oval formlu yumurtalar, stilistik olarak Severuslar Dönemi örnekleriyle benzeşmektedir (Karaosmanoğlu, 1996, s. 51-56). Alınlık üzerinde en fazla kullanılan bezeme olan inci-boncuklarda da araları fazlaca açılmış olan inci-boncukların ortalarından geçen ince bir iççikle birbirine bağlanmaları, incilerin eşkenar dörtgen,

boncukların ise oval formdan kurtulup uzun ve yassı şekilde düzenlenmiş olması da Severuslar Dönemi örnekleriyle benzerdir (Karaosmanoğlu, 1996, s. 51-56). Örneğin Hierapolis Tiyatrosu Sahne Binası kapı sövesi (Erken Severuslar Dönemi) (Karaosmanoğlu, 1996, Kat. No. 75), Perge Stadiumu süsleme kuşağı (Erken Severuslar Dönemi) (Karaosmanoğlu, 1996, Kat. No. 76), Perge Tiyatrosu Sahne Binası arşitrav-friz parçası (Türkmen, 2007, Kat. No. 75, 76), Perge Nymphaionu (O) konsollu geison-sima bloğu (Septimius Severus-Caracalla Dönemi) (Türkmen, 2007, Kat. No. 141-142) ve Side Nymphaionu (G) arşitrav-friz bloğu (Yurtsever, 2017, s. 260-261, Fig. 8) gibi örnekler üzerinde yer alan ion kymationu ve inci-boncuk bezemeleri en yakın karşılaştırma örneklerini sunmaktadır.

Tüm bu stilistik ve tipolojik benzerlikler ışığında Sinop alınlığını Septimius Severus-Caracalla Dönemi (MS 193-217) içerisine tarihlendirilebilir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Anadolu’nun en kuzey noktasında bulunan Sinop, Boztepe olarak adlandırılan bir yarımadaanın ana karayla birleşme noktasında yer alan önemli bir kıyı kentidir (Barat 2012, s. 25-29). Antik Dönem’de “Sinope” olarak adlandırılan bu kent rüzgarlara kapalı konumu ve sakin deniziyle güney Karadeniz’in en önemli ticari limanı durumundadır. Sahip olduğu jeostratejik önemin yanı sıra doğal güzellikleri ve deniz ticaretinde aldığı önemli rol sayesinde Klasik, Hellenistik, Roma, Bizans, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Dönemlerini içine alan geniş bir tarihi süreç içerisinde kesintisiz olarak yerleşim görmüş olan bu kent, zengin ticari ve kültürel yaşantısıyla uzun yıllar varlığını sürdürmüştür (Akurgal, 1956, s. 47-61; Erzen, 1956, s. 69-72; Boysal, 1959, s. 23-29; Koçak, 2003, Tab. 3-5; Dönmez, 2004).

Kentte gerçekleştirilen yüzey araştırmaları ve kurtarma kazılarında tespit edilmiş olan mimari eserler ve onların sahip olduğu mimari bezemeler, kentte oldukça aktif çalışan yerel bir mimari heykeltıraşlık atölyesinin söz konusu olduğunu düşündürmektedir. Çalışmanın konusunu oluşturan ve kentte tespit edilen bu eser de şüphesiz bu atölyenin en nitelikli eserlerden birini oluşturmaktadır. Eserin tipolojik ve stilistik detayları bu eserin anıtsal bir yapının cephe mimarisinde kullanılmış, iki korinth sütunu tarafından taşınan bir niş alınlığına ait olabileceğine işaret etmektedir. Eserin ele geçtiği alanda nişlerle hareketlendirilmiş anıtsal bir podyumun yanı sıra kanalizasyon kanalı, künk ve rögar gibi, bir su sistemi ile bağlantılı çok sayıda mimari parçanın varlığı bu alanda anıtsal bir nymphaionun olduğu düşüncesini güçlendirmektedir.

Antik Dönem’de zengin mimari bezemelerle süslenmiş alınlıklarıyla aedikula ya da nişler tiyatro, nymphaion ve tak gibi yapıların cephelerini vurgulayarak daha etkileyici ve anıtsal bir görüntü yaratmak için kullanılmışlardır. Antik kentlerin ana caddeleri üzerinde merkezi bir konumda yer alan bu yapılar, sahip oldukları anıtsal görüntüleriyle yerel ihtiyaçlarından daha çok, kentlerin sosyal ve ekonomik gücünün bir göstergesi olarak işlev görmüşlerdir (Ward-Perkins, 1981, s. 305-306). Özellikle nymphaionlar kentin güç ve refahının göstergesi olarak MS. 2. ve 3. yüzyıllar içerisinde anıtsal boyutlarda inşa edilmişlerdir (Richard, 2012, s. 237-247). Zenginlik dönemlerinde sayıca çoğalan bu tür yapıların ana amacı dini, sosyal ve politik yaşamı ile gelişen bir kentin, metropol olarak sergilenmesidir. MS 2. ve 3. yüzyıllar içerisinde hemen her büyük kent ekonomik gücüyle diğer kentlerden ayrılarak ön plana çıkmak ve imparatorun ilgisini ve beğenisini kazanabilmek amacıyla özellikle eski yapıların yenilenmesi faaliyetleri ve görkemli inşaat programları gerçekleştirmişlerdir (Hatta İmparator Hadrianus örneğinde olduğu gibi imparatorlar ekonomik ve siyasi güçlerini gösterebilmek için bu inşaa faaliyetlerini bizzat kendileri finanse etmişlerdir. Boatwright, 2000, s. 108-112).

Bu durum olasılıkla Sinop için de geçerlidir. Devşirme kullanımı ve kesintisiz yerleşim sonucunda Sinop’un yapıları ile ilgili bilgiler sınırlı olsa da antik yazarlar ve arkeolojik veriler kentin yapılaşması hakkında önemli bilgiler aktarmaktırlar. Örneğin kentte agora, sütunlu cadde, gymnaisum (Strabon, XII. 3.11), saray yapıları (Arslan, 2007, s. 383-384), kütüphane (Yıldız, 2003, s. 149-150) söz konusudur. Kentin tapınağı (Budde, 1956, s. 5-6, Lev. 1, Abb. 1-2) ve ilk evresi bir imparatorluk hamamı olan kilisesi (Köroğlu et al., 2019, s. 22-23) günümüze iyi durumda korunarak gelmiştir. Tarihsel süreç içerisinde ticari faaliyetler ile Karadeniz’de güçlü ve zengin bir kent olan Sinop’un zenginliğini ve gücünü yansıtarak, bölgede ön plana çıkmak amacıyla Anadolu’nun diğer güçlü kentleriyle paralel olarak Roma İmparatorluk Dönemi içerisinde, aedikula ve nişlerle hareketlendirilmiş, anıtsal cepheli inşaat programları gerçekleştirmiş olduğunu söylemek mümkündür.

Konu ile ilgili olarak MS. 3. yüzyıl içerisinde anıtsal kamu yapılarının inşası için anıtsal cephe konusunda dönemin en başarılı uygulayıcısı olan ustalar ile bağlantı kurmuş ve özellikle Pamphylia atölyesi ile iletişime geçip bu yabancı ustalardan yardım almış olabilirler. Pamphyliyalı ustaların kente davet edildiği ve bu gezici ustaların coğrafi olarak oldukça uzak bir noktaya; Anadolu’nun en kuzeyine geldiklerini kesin olarak kanıtlamak, herhangi kesin bir arkeolojik ve dilbilimsel veri söz konusu olmadığı için zor olsa da çalışmanın konusunu oluşturan bu eser, her ne kadar birbirlerinden oldukça uzak coğrafyalarda yer alsalar da bu iki atölyenin iletişim halinde olabilecekleri konusunda önemli ipuçları sunmaktadır.

Sinop’un diğer önemli atölyeleri ve onların çalışmalarıyla olan ilişkileri konusunda bilgilerimiz sınırlı olsa da ticari ilişkilerle Antik Dönem’de oldukça zengin olan bu kentin, anıtsal mimari yapılar ve onların nitelikli bezemeleriyle bölgede ön planda yer aldığı açıktır. Bu çalışmanın konusunu oluşturan eserde gözlemlenen stilistik ve tipolojik ayrıntılar ise Anadolu’nun kuzey bölgelerinde yer alan yerel heykeltıraşlık atölyeleri ile güneydeki ana atölyeler arasında bir bağlantının ya da bir çalışma ağının söz konusu olabileceğine işaret etmesi bakımından son derece önemlidir.

KAYNAKÇA

- Abbasoğlu, H. (1994). *Perge Roma Devri Mimarisinde Arşitravların Soffit Bezemeleri. Tipolojik Yönden Bir Araştırma*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Akbaş-Önsoy, Ö. (2019). *İznik Roma Tiyatrosu Mimari Bezemeleri ve Bithynia Bölgesi Tiyatroları Arasındaki Yeri ve Önemi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Akurgal, E. (1956). Sinop Kazıları. *Türk Arkeoloji Dergisi*, VI (1), 47-61.
- Alanyalı, H. S. (2010). Side Tiyatrosunda Yeni Yapılan Araştırmalar Işığında Scaenae Frons Kaset Kabartmaları ve Dionysos Frizi. Ü. İzmirligil, G. Tanyeli ve Z. Ahunbay (Eds.), *Side'ye Emek Verenler Sempozyumu*, Side-Antalya 20-22 Nisan 2007 (s. 84-91). Side Eğitim Kültür ve Sanat Vakfı.
- Aristodemou, G. (2011). Theatre Facades and Facade Nymphaea. The Link between. *Bulletin De Correspondance Hellenique*, 135, 163-197. <https://doi.org/10.3406/bch.2011.7831>
- Arslan, M. (2007). *Mithradates VI Eupator: Roma'nın Büyük Düşmanı*. Odin Yayıncılık.
- Asgari, N. (1978). Roman and Early Byzantine Marble Quarries of Proconnesus. E. Akurgal (Ed.), *The Proceedings of the Xth International Congress of Classical Archaeology Vol. I*, Ankara-İzmir 23-30-IX-1973 (s. 467-480). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Atanasio, D., Brilli, M. ve Bruno, M. (2008). The properties and identification of marble from Proconnesos (Marmara Island, Türkiye) A new database including isotopic, EPR and petrographic data. *Archaeometry*, 50-5, 1-28. <https://doi.org/10.1111/j.1475-4754.2007.00364.x>
- Başaran, C. (1990). Mimari Bezemeler Işığında II. y.y. İonia ve Pamphylia'sı. X. *Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, 22-26 Eylül 1986 (s. 231-238). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Başaran, C. (1995). *Anadolu Mimari Bezemeleri. Roma Çağı Lotus-Palmet Örgesi*. Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Başaran, C., ve Yıldızlı, M. (2016). Parion Tiyatrosu Roma Dönemi Mimari Bezemeleri. C. Başaran ve H. E. Ergürer (Eds.), *Parion Roma Tiyatrosu. 2006-2015 Yılı Çalışmaları, Mimari ve Buluntuları* (s. 77-284). İçdaş Yayınevi.
- Barat, C. (2012). La ville de Sinope, Reflexions Historiques et Archeologiques, D. K. Tezgör (Ed.), *Sinope. The Results of Fifteen Years of Research. Proceedings of the International Symposium, 7-9 May 2000* (s. 25-64). Brill.
- Boatwright, M. T. (2000). *Hadrian and the Cities of the Roman Empire*, Princeton University Press.
- Boysal, Y. (1959). Sinop'un En Eski Buluntuları ve Kolonizasyonu Hakkında. *Türk Arkeoloji Dergisi*, VIII (2), 23-29.
- Brandt, H. (1992). *Gesellschaft und Wirtschaft Pamphylens und Pisidiens im Altertum*. Dr. Rudolf Habelt GmbH.
- Budde, L. (1956). Kurzer Vorläufiger Bericht über die Grabungen in Sinope der Kampagnen 1951-1953. *Türk Arkeoloji Dergisi*, VI (2), 5-10.
- Can, B. (1999). *Aspendos Tiyatrosu Bezemeleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Can, B. (2005). Antoninler Dönemi Baroğu Işığında Aspendos Tiyatrosu Bezemeleri. *Adalya*, VIII, 89-119.
- Devilleneuve, N. (1826). *Journal des Voyages. Decouvertes et Navigations Modernes ou Archives Geographiques*, XIX. Colnet-Arthus Bertrand-Roret.
- Dönmez, S. (2004). Yeni Arkeolojik Buluntuların Işığında İÖ. 2. Binyılda Sinop. *Bulleten*, LXVIII (251), 1-28. <https://doi.org/10.37879/bulleten.2004.1>
- Erol, A. F. (2009). Aedikula Mimarisinin Orijini ve Mimari İkonografisi Üzerine Bir Gözlem. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16, 55-75.
- Erzen, A. (1956). Sinop Kazısı 1953 Yılı Çalışmaları. *Türk Arkeoloji Dergisi*, VI (1), 69-72.
- Günay, R. (2010). Side Çalışmaları. Ü. İzmirligil, G. Tanyeli ve Z. Ahunbay (Eds.), *Side'ye Emek Verenler Sempozyumu*, 20-22 Nisan 2007, Side-Antalya (s. 77-83). Side Eğitim Kültür ve Sanat Vakfı.
- Gliwitzky, C. (2010). *Späte Blüte in Side und Perge. Die pamphyliche Bauornamentik des 3. Jahrhunderts n. Chr.* Peter Lang AG, Internationaler Verlag der Wissenschaften.

- Hülßen, J. (1919). *Das Nymphaeum von Milet. Milet. Ergebnisse Der Ausgrabungen und Untersuchungen Seit Dem Jahre 1899, Heft V.* Verlag Von Georg Reimer.
- Karaosmanoğlu, M. (1996). *Anadolu Mimari Bezemeleri. Roma Çağı Yumurta Dizisi. Atatürk Üniversitesi Yayınları.*
- Kardoruk, N. (2022). *İznik (Nicaea) Tiyatrosu Taş Eserleri: Sütunlu Galeriler ve Çevresi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koch, G. (2001). *Roma İmparatorluk Dönemi Lahitleri.* Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Koçak, Ö. (2003). Erken Sinop Yerleşmeleri. *Belleten, LXVII (250)*, 697-724. <https://doi.org/10.37879/belleten.2003.697>
- Korkut, T. (2019). Dokimeion or Pamphylia? Sarcophagus Production in Roman Pamphylia / Dokimeion ya da Pamphylia? Roma Dönemi Pamphylia'sında Lahit Üretimi. E. Özer (Ed.), *Anadolu'da Hellenistik ve Roma Dönemlerinde Ölü Gömme Adetleri Uluslararası Sempozyumu, Aizanoi IV* (s. 629-657). Bilgin Yayınevi.
- Korkut, T., ve Dirican, M. (2020). Pamphylia ve Phrygia Bölgeleri Roma Dönemi Lahit Üretim Merkezleri ve Atölye Sorunları. *TÜBA-AR, 27*, 257-270. <https://doi.org/10.22520/tubaar2020.27.014>
- Koroğlu, G., İnanan, F., Korucu, F., ve Güngör, A. E. (2019). Sinop Balatlar Yapı Topluluğu Kazılarında 2010-2015 Yılları Arası Sürdürülen Çalışmalarının Genel Sonuçları. C. Ünal ve C. Gürbıyık (Eds.), *Uluslararası XIX. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, 21-24 Ekim 2015* (s. 21-38). Türk tarih Kurumu Yayınları.
- Köster, R. (2004). *Die Bauornamentik von Milet. Bauornamentik der Frühen und Mittleren Kaiserzeit.* W. De Gruyter.
- Mansel, A. M. (1975). Die Nymphaeen von Perge. *IstMitt, 25*, 367-372.
- Mansel, A. M. (1978). *Side. 1947-1966 Yılları Kazıları ve Araştırmalarının Sonuçları.* Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Martini, W. (2003). Topographie und Architektur. H. Abbasoğlu ve W. Martini (Eds.), *Die Akropolis von Perge I. Survey und Sondagen 1994-1997* (s. 13-78). Philipp von Zabern.
- Richard, J. (2012). *Water for the City, Fountains for the People. Monumental Fountains in the Roman East. An Archaeological Study of Water Management.* Studies in Eastern Mediterranean Archaeology IX. Brepols Publishers.
- Rumscheid, F. (1994). *Untersuchungen zur kleinasiatischen Bauornamentik des Hellenismus.* Philipp von Zabern.
- Sezgin, T. (2004). *Hierapolis Roma Dönemi Mimari Bezemeleri* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Spanu, M. (2003). Roman Influence in Cilicia Through Architecture. *OLBA, 8*, 1-38.
- Strabon. *Antik Anadolu Coğrafyası. Geographika: XII-XIII-XIV* (Çev. A. Pekman 2000, İstanbul).
- Strocka, V. M. (1978). Zur Datierung der Celsusbibliothek. E. Akurgal (Ed.), *The Proceedings of the Xth International Congress of Classical Archaeology Vol. I, Ankara-İzmir 23-30-IX-1973* (s. 893-900). Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Turoğlu, H., ve Bayrakdar, C. (2013). Sinop (Türkiye) Geç Roma Dönemi Su Yapılarının rekonstrüksiyonuna Ait Ön Bulgular. *International Journal of Human Sciences, 10 (2)*, 21-33.
- Türkmen, M. (2007). *Pamphylia ve Kilikia'da Severuslar Dönemi Mimari Bezemesi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Vandeput, L. (1992). The Theatre-Façade at Sagalassos. *Anatolian Studies, 42*, 99-117. <https://doi.org/10.2307/3642954>
- Vandeput, L. (1997a). *The Architectural Decoration in Roman Asia Minor. Sagalassos: a Case Study.* [Brepols Publishers.
- Vandeput, L. (1997b). An Antonine Nymphaeum on the north of the Upper Agora at Sagalassos. M. Waelkens ve J. Poblome (Eds.), *Sagalassos IV. Report on the Survey and Excavation Campaigns of 1994 and 1995. Acta Archaeologica Lovaniensia Monographiae 9* (s. 385-404). Leuven University Press.
- Ward-Perkins, J. B. (1980a). The Marble Trade and Its Organization: Evidence from Nicomedia. *Memoirs of the American Academy in Rome, 36*, 325-338.
- Ward-Perkins, J. B. (1980b). Nicomedia and the Marble Trade. *Papers of the British School at Rome, 48*, 23-69. <https://doi.org/10.1017/S0068246200008357>

Ward-Perkins, J. B. (1981). *Roman Imperial Architecture*. Yale University Press.

Yıldırım, N. (2020a). Sinope Kentinden Boğa Başlı Girland Bezemeli Mimari Bloklar. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, 28, 547-568. <https://doi.org/10.18220/kid.729938>

Yıldırım, N. (2020b). Sinope Mimari Bezemeleri: Kymation, Anthemion, Yaprak ve İnci-Boncuklar. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 47, 108-138. <https://doi.org/10.17498/kdeniz.754730>

Yıldız, N. (2003). *Kalıntılar ve Edebi Kaynaklar Işığında Antikçağ Kütüphaneleri*. Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Young, S. (2003). Pamphylian Architectural Decoration in the Second Century AD: Purely Derivative or an Independent. *Adalya*, 6, 171-188.

Yurtsever, A. (2017). Side'de MS 1.-3. Yüzyıllar Arasında Yumurta-Ok Bezemelerinin (İon Kymationu) Stilistik Değişim ve Gelişimi. G. Coşkun (Ed.), *Anadolu, Arkeoloji, Zaman ve Mekân, Dumlupınar Üniversitesi V. Arkeoloji Sempozyumu, 10-12 Ekim 2016 Kütahya* (s. 253-272). Bilgin Kültür Sanat Yayınları.

